

Osmanlı Devleti'nin Son Zamanlarında Eğlencenin ve Kumarın Bir Çeşidi Olarak Tombala* *Bingo as a Variety of Fun and Gambling in the Recent Times of the Ottoman Empire*

Dr. Mesut YOLAL
(ORCID: 0000-0002-0448-7317)
TOBB Fen Lisesi - Gaziantep

Volume 10
Issue 8
November
2018

Öz: Oyun ve eğlence olgusu yaşamın her devresinin önemli etkinlikleri arasında yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nde bireysel ve toplu olarak oynanan birçok oyun vardı. Bu çalışmada Batılılaşma ile birlikte Osmanlı eğlence hayatında görülmeye başlanan tombala konusu irdelenmiştir. Tombala oyununun Osmanlı sosyo-kültürel hayatındaki yeri ve süreç içerisinde geçirmiş olduğu gelişimi ortaya çıkarmak bu çalışmanın temel amacıdır. Ayrıca kamu otoritesinin bu eğlence sektörü karşısındaki tutumu da incelenmeye çalışılmıştır. Tombalanın, özellikle Mütareke Dönemi'nde, sosyal yaşamda etkisinin artarak gelişmesinde Beyaz Rusların önemli bir etkisi vardır. Bu eğlence sektörü Osmanlı'nın son dönemlerine kadar varlığını sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Eğlence, Kumar, Tombala ve Beyaz Ruslar.

Abstract: The phenomenon of play and entertainment is one of the important activities of every period of life. There were many plays in the Ottoman Empire, played individually and collectively. In this study, the issue of bingo, which began to be seen in Ottoman entertainment life with Westernization, was examined. The main purpose of this study is to reveal the role of bingo in Ottoman socio-cultural life and its development. Moreover, the attitude of the public authority against this entertainment sector has been tried to be examined. The White Russians have an important influence on the increase of the impact of the Bingo in the social life, especially during the Armistice Period. This entertainment sector continued to exist until the late Ottoman period.

Keywords: Ottoman Empire, Fun, Gambling, Bingo and White Russians.

Giriş

Yaşamın bitmeyen koşturmacasında önemli dinlenme durağı, hiç şüphesiz oyun ve eğlence anlarıdır. Çocukluk dönemiyle başlayan oyun oynama alışkanlığı yetişkinlik döneminde farklı formlarda devam etmektedir. Geçmişe özlemin sürekli diri olduğu toplumumuzda dile getirilen özlemlerden biri, yılbaşı gecelerinin vazgeçilmezi olan tombaladır. Bu geceyle özdeşleşmiş olan tombalanın Osmanlı Devleti'nde de var olduğu birtakım tarihi kayıt ve hatıratın anlaşılabilir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren günlük hayatta daha sık görülmeye başlayan bu oyun, eğlencenin yanı sıra kumarın da önemli bir aracı

* Bu çalışma, yazarın Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD'de Dr. Öğretim Üyesi Celal Pekdoğan danışmanlığında tamamlanmış olduğu "Osmanlı Devleti'nde Şans Oyunları ve Kumar (1800-1923)" adlı doktora tezinin bir bölümü esas alınarak hazırlanmıştır.

konumuna gelmiştir. Tombala yalnızca yılbaşı gecelerinin değil, bir dönem sıradan gün ve gecelerin önemli kumar aracı olmuştur.

Osmanlı gündelik yaşamında bir kumar olarak tombala oyununu oynatan ve oynayanların amaçları, motivasyonları nispi bir farklılık gösterse de tüm tarafların nihai amacı para kazanmaktı. Bu amaca ulaşırken de “*oyun oynamak ve hoşça vakit geçirmek*” tombalacıların bir diğer amacıydı. Oyun ve eğlence ile başlayan bu süreç belli bir zaman sonra dört başı mamur bir kumar vakasına dönüşmekteydi.

1. Osmanlı Gündelik Yaşamında Bir Kumar Türü Olarak Tombala

Türkiye’de “tombala”, İngiltere’de “lotto” olarak bilinen bu oyuna “bingo” da denilmektedir. Bingtonun birçok çeşidi ve farklı adları vardır. Bunların en eskisi olan “lotto”dan ilk kez 1778’de söz edilmiştir. *Keno*, *kino* ya da *pe-kino* adıyla Amerika’da oynanan ilk biçiminin geçmişi 19. yüzyıl başlarına kadar gitmektedir¹. Bu oyunun oynanması hususunda, farklı uygulamalar ve şekiller olmakla beraber esasta bir değişiklik yoktur. Oyunun en belirgin özelliği, elde bulunan kartlar üzerinde bulunan sayılar ile torbadan çıkan sayıların eşleşmesidir. Oyunda bunu ilk gerçekleştiren kişi oyunun galibidir.

Tombalanın Osmanlı Devleti’nde yaygın bir şekilde görülmesi 19. yüzyılda olmuştur. Daha öncesinde tombalanın Osmanlı Devleti’nde oynanıp oynanmadığına dair kesin bir veriye henüz ulaşılamamıştır. Bu oyunun Osmanlı’da hangi tarihten itibaren oynandığına dair kesin bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Ancak buna dair en eski kayıt 1868 yılına aittir. Bu kayda göre İtalyan tebaasından olan Fedel Molinari, Beyoğlu’ndaki kahvehanesinde 1860’lı yılların başından itibaren tombala oynatmaya başlamıştır. Altıncı Daire’nin kumar oynanmasının engellenmesi için tedbirler alması üzerine, adı geçen şahıs 1868’de Sadaret makamına başvurmuştur. Uzun kış gecelerinde müşterilerini eğlendiren ve kimseye zararı olmayan bu oyunun oynatılması için izin istemiştir².

1889 tarihli bir belgede belirtilen tarihten üç sene öncesinde İstanbul’da tombala oyununun oynandığı ve kimsenin bu konuda rahatsız olmadığı ifade edilmiş ve yeniden tombala oynanması için ruhsat talep edilmiştir³. Tombalanın şifahen yasaklanması üzerine böyle bir başvuruda bulunulmuş ve nihayetinde 1889 tarihinde tombala yeniden serbest bırakılmıştır⁴.

Tombala oyununa izin verilmesi uzun soluklu olmamıştır. Oynatanlar için iyi bir kazanç getirmesi, tombala oyununun hızla yayılmasına neden olmuştur. Ruhsat başvurularının artması bunun önemli göstergelerindedir. Tombalaya izin verilmesi yönetim kademesinde görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Nihayetinde yönetim kademesi, daha önceden yasaklanmış olan bu oyunun neden serbest bırakıldığını sorgulamaya başlamıştır. Tombalanın tekrardan yasaklanması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca nasıl ve neden ruhsat verildiğine dair tahkikat başlatılmıştır. Ruhsatla ilgili yeni talepler eski dosyaların karıştırılmasına neden olmuştur.

¹ Ana Britannica, *Bingo Maddesi*, C. 4, Ana Yayıncılık, 1986, s. 177-178.

² BOA, HR. TO., Dosya No: 450, Gömlek No: 44. (18.04.1868).

³ BOA, DH.MKT., Dosya No: 1599, Gömlek No: 88. (H. 27.C.1306/M. 28.02.1889).

⁴ “...şehremânet-i celilesiyle bi’l-muhâbere alınan cevapta mezkûr tombala oyunu kumar gibi olmayıp tavlâ ve bilardo nev’inden olduklarından ve bu oyun yüzünden çend seneden beri hiçbir gürültü ve şikâyet vuku’ bulmadığından ruhsat itâsında mahzûr olmadığı daire-i mezkûre müdüriyet-i behiyesinden alınan tezkirede bildirildiği gösterilmiş ve buna dair evrâk takımıyla arz ve takdim...” BOA, DH.MKT., Dosya No: 1605, Gömlek No: 59. (H. 14.B.1306/M. 16.03.1889).

Ruhsatın kimler tarafından verildiğine dair 1890'da yapılan tahkikat neticesinde ruhsatın Beyoğlu mutasarrıflığı tarafından verildiği anlaşılmıştır⁵.

Aynı tarihlerde Selanik'te tombala icrası için yapılan başvuruda, bu oyunun Beyoğlu'nda serbest olduğu ifade edilerek oyunun icrası hakkında izin istenmiştir. Nihayetinde tombala ile ilgili ruhsat müracaatlarına, tombalanın kumar cinsinden bir oyun olduğu gerekçesiyle 1890 tarihinde ret cevabı verilmiştir⁶. Bunda Şura-yı Devlet'in tombala ile ilgili vermiş olduğu yasaklama kararı önemli rol oynamıştır. Nitekim Şura-yı Devlet, tombalayla kumar olarak kabul etmiş ve yasaklama yoluna gitmiştir⁷. Beş yıl sonra Jak Hassoum adında biri Şura-yı Devlete iki defa başvurarak daha öncesinde verilen izin belgesinin onaylı bir suretini talep etmiştir. Ancak Şura-yı Devlet her iki başvuruyu da reddetmiştir⁸.

Yasaklamalar olmasına rağmen ruhsat almak için başvurular devam etmiştir. Beyoğlu'nda Fransız tiyatrosu oyuncularını, icra edecekleri bir opera için 1891 tarihinde tombala başvurusunda bulunmuşlardır. Operayı finanse etmek için yapılan bu başvuruda Beyoğlu esnafı tarafından verilen eşyanın tombalaya konulacağı belirtilmiştir. Ayrıca tombalanın yanı sıra çiçek satışının da yapılacağı ifade edilmiştir⁹. Bu başvuruya yönetim kademesince nasıl bir cevap verildiğine dair bir veriye ulaşılamamıştır. Şura-yı Devlet'in bir önceki yıl tombalaya karşı tutumu göz önüne alındığında başvurunun reddedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Belli bir süre yasaklı durumda bulunan tombala oyunu, kamu otoritesinin ilgisinin farklılaştığı bir dönemde, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Osmanlı Devleti'nde yeniden görünür hale gelmiştir. 1918-1919 yıllarından itibaren İstanbul'un ilk gazinolarından olan Arkadi Gazinosunda tombala oyunu oynatılmıştır¹⁰. İşgal ve kaosun hüküm sürdüğü ve devletin çöküşüyle neticelenen Mütareke Dönemi'nde özellikle İstanbul'da büyük bir ahlaki çöküntü söz konusu olmuştur. Dönemin edebi metinlerinde de görülen bu yozlaşmanın önemli göstergelerinden birisi de kumardır. Bu dönemde kumarın önemli araçlarından biri tombaladır.

İstanbul dışında da tombala oyunu oynanmaktaydı. Ramazan ayında İzmir'de Tilkilik ve İki Çeşmelik'in büyük kahvehanelerinde tombala oynanmaktaydı. Zira plakalar on para karşılığında verilmekteydi. Tombalayla kazananlara tavuk ve hindi dağıtılmaktaydı¹¹. Selanik'te tombalanın resmi izinler alınarak icra edilmek istenmesi, burada tombalanın bilindiğini ve oynandığını göstermektedir.

Tombala her ne kadar kumar ile birlikte anılmışsa da zaman zaman hayrî amaçlar için de kullanılmıştır. 1920 senesinin sonlarına doğru sosyal yardımlaşma amacıyla özel bir izne tabi tutularak icra edilmiştir. Özellikle harp malullerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara destek olmak için Malulin-i Askeriye-i Muavenet Heyeti tombala çekilişleri düzenlemiştir. Bu çekilişlerle ilgili olarak bazı esaslar da belirlenmiştir. Bir çekilişte kazananlara otuz beş bin

⁵ BOA, DH.MKT., Dosya No: 1699, Gömlek No: 34. (H. 24.C.1307/M. 15.02.1890). BOA, ŞD., Dosya No: 2553, Gömlek No: 20. (H. 27.B.1307 / M. 19.03.1890).

⁶ BOA, DH.MKT., Dosya No: 1774, Gömlek No: 122. (H. 11.Ra.1308/M. 25.10.1890).

⁷ BOA, DH. MKT., Dosya No: 1714, Gömlek No: 75. (H. 15.Ş.1307 / M. 06.04.1890). BOA, DH.MKT., Dosya No: 1778, Gömlek No: 69. (H. 22.Ra.1308 / M. 05.11.1890). BOA, ŞD., Dosya No: 2553, Gömlek No: 20. (H. 27.B.1307 / M. 19.03.1890).

⁸ BOA, ŞD., Dosya No: 2969, Gömlek No: 51. (H. 20.Za.1312 / M. 15.05.1895). BOA, ŞD., Dosya No: 2971, Gömlek No: 1. (H. 17.S.1313 / M. 09.08.1895).

⁹ BOA, Y.MTV., Dosya No: 56, Gömlek No: 55. (H. 23.R.1309 / M. 26.11.1891).

¹⁰ Vefa Zat, "Gazino", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994, s. 379.

¹¹ Fatma Bulut, *I. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir'de Eğlence Kültürü ve Toplumsal Yaşama Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2010, s. 58.

paralık eşya verilmesi ve tanesi yirmi kuruştan üç yüz bin bilet satılması planlanmıştı¹². Oyun planının icra edildiğine dair kesin bir bilgi yoksa da tombalanın gerçekleştirilmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir. Çünkü bu başvurudan sonra yapılan bir çekilişte saray ahalisinin hediye etmiş olduğu eşyaların bulunduğu tombala çekilişi yapılmıştır¹³.

Bu dönemde halkın ilgisini çekmek için gazetelere tombala çekilişi ilanları verilmiştir. Zira dönemin gazetelerinde malul gaziler menfaatine tombala düzenleneceği ile ilgili ilanlar vardır. İkdâm gazetesinin 2 Ocak 1921 tarihli nüshasında “*Büyük Tombola*” başlığıyla verilen ilanda malul gaziler menfaatine 25 kuruş karşılığında çekiliş yapılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca çekilişte elli bin numaranın kazanacağı belirtilmiştir¹⁴. 4 Ocak 1921 tarihli bir diğer ilanda ise kazananların adları yer almıştır. Bu ilanda çekilişte kazananların neler kazandığı da ifade edilmiştir. İkrâmiye olarak verilen eşyaların bir kısmı padişah ve ailesi tarafından hediye olarak verilmiş ve tombalaya konmuştur. Padişah tarafından yedi yüz elli lira kıymetinde çiçeklikler, veliaht tarafından çini vazo hediye olarak verilmiştir. Bu eşyalardan başka kadın saati, sırmalı seccade, pardösü, kundura¹⁵, İran halısı tombalada kazananlara verilen eşyalardı. Ayrıca farklı kıymette eşyaların da şanslılara dağıtıldığı ilanda belirtilmiştir¹⁶. Padişah ve ailesinin tombalaya konulmak üzere kuruma eşya vermesi dikkat çekicidir. Bu durum şunu göstermektedir ki; padişah ve ailesi tombalayı kumar olarak görmemektedir.

Yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak amacıyla başka kurumlar da tombala düzenlemiştir. Bunlardan birisi Darü'l-aceze adına düzenlenen tombaladır. Dönemin gazetelerinde “*Dârü'l-aceze Menfaatine Büyük Tombola*” başlığıyla ilan yayınlanmıştır. Bu ilanın tam metni şu şekildedir: “*100.000 bilekten nısfı 50.000 bilet kazanıyor. 26 Mart Cumartesi başlıyor. Otomobil, fevkalade kıymetdâr ve nefis ve her biri yirmi otuz parçadan mürekkebe altın ve gümüş yemek, çay, su takımları, kol çantaları, halılar, seyahat ve yatak takımları, karyolar, komodinler, erkek vezne kunduraları, dikiş makineleri, elbiseler, ipekli çoraplar, kıymetdâr çay ve kahve takımları, ipekli işleme gecelikler vesair binlerce kıymetdâr eşya. Görülmemiş, işitilmemiş her sûretle kontrol altında yegâne fırsat*”¹⁷.

Beyaz Rusların ön ayak olduğu tombala eğlencesine karşı Mart-Nisan 1921'den itibaren tepkiler artacaktır. Bu durum sosyal yardımlaşma için düzenlenen etkinlikleri de olumsuz etkilemiştir. Zira gaziler ve yakınları için düzenlenen tombalanın büyük şehirlere teşmil etme girişimi sonuçsuz kalmıştır. Şehirlerde tombalanın ne surette ve kimin tarafından icra edileceği hususunda, Malulîn-i Askeriye-i Muavenet Heyeti yetkili kılınmak istenmiş ve bir takım ilkeler belirlenmişti¹⁸. Bu heyetin gözetim ve denetiminde İstanbul ve ülkenin başka büyük şehirlerinde on günü geçmemek şartıyla tombala tertip edilebilecekti. Elde edilen gelirin yarısı iştirakçilere dağıtılacak kalanın % 20'si masraflar ve % 30'u gaziler ve şehit yakınları için harcanacaktı. Ancak teklif olarak sunulan bu görüşler tombalanın haram olmasından dolayı kabul görmemiştir¹⁹.

¹² BOA, DH.İ.UM., Dosya No: 11-4, Gömlek No: 6-66. (H. 27.M.1339 / M. 11.11.1920).

¹³ “Malulîn-i Askeriye-i Mu'avenet Tombolası”, *İkdâm*, 4 Kanun-ı Sani 1337 (M. 4 Ocak 1921), nr., 8554, s. 4.

¹⁴ “Büyük Tombola”, *İkdâm*, 2 Kanun-ı Sani 1337 (M. 2 Ocak 1921), nr., 8552, s. 4.

¹⁵ “Malulîn-i Askeriye-i Mu'avenet Tombolası”, *İkdâm*, 4 Kanun-ı Sani 1337 (M. 4 Ocak 1921), nr., 8554, s. 4.

¹⁶ “... beş gün içinde bini mütecaviz on liradan fazla kıymetinde ikramiye verildi. Daha pek çok kazanılacak kıymetdar şeyler vardır.” Malul Gaziler Menfaatine Büyük Tombola”, *İkdâm*, 6 Kanun-ı Sani 1337 (M. 6 Ocak 1921), nr., 8556, s. 4.

¹⁷ “Dârü'l-aceze Menfaatine Büyük Tombola”, *İkdâm*, 18 Mart 1337 (M. 18 Mart 1921), nr., 8525, s.4. “Dârü'l-aceze Menfaatine Büyük Tombola”, *Peyâm-ı Sabah*, R. 18 Mart 1337 (M. 18 Mart 1921), nr., 11252, s.4. “Dârü'l-aceze Menfaatine Büyük Tombola”, *Peyâm-ı Sabah*, R. 20 Mart 1337 (M. 20 Mart 1921), nr., 11254, s. 4.

¹⁸ BOA, BEO., Dosya No: 4678, Gömlek No: 350804. (H. 20.B.1339/M. 30.03.1921).

¹⁹ BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 53, Gömlek No: 13. (H. 05.Ş.1339 / M. 14.04.1921).

Tombala çekilişlerinin yaygın olarak yapıldığı yerler ise kahvehaneler, kiraathaneler ve birahanelerdi. 16 Mart 1921 tarihli Peyam-ı Sabah gazetesinde yer alan “Mükemmel İnce Saz ve Tombola” adlı ilanda her akşam saat beşte başlayan etkinlik hakkında bilgi verilmektedir. Aynı ilanda İzmir Askeri Kiraathanesi’nde saz grubunun üyeleri de tanıtılmıştır²⁰. Tombalaya ilgiyi artırmak için verilen ilanlarda son sistem makinelerin de kullanıldığı ifade edilmiştir. Aynı gazetenin 11 Mart 1921 tarihli nüshasında “Tombola” başlığıyla yayınlanan ilan şu şekildeydi: “En son sistem makine. Sirkeci’de Mısır birahanesinde saat 5’den gece 12’ye kadar²¹.” Tombala ile ilgili ilanlardaki artış dikkatlerin bu mecraya çekilmesine neden olmuştur.

Yakup Kadri, İkdam gazetesinde “Hafta Muhasebesi” bölümünde tombala ile ilgili yazılar da yazmaya başlamıştır. Yakup Kadri, “Divan Yolu Dar Geliyor” alt başlığı ile çıkan ve epeyce uzun olan yazısında tombala vakasını mercek altına almıştır. Divan Yolu’nda yıllardır sessizliği ve sakinliği ile bilinen kahvehanelerin ağzına kadar dolması, ahalinin akşam yemeklerini yer yemez buralara akın etmesi yazarın gözünden kaçmamıştır. Böyle bir heyecanın ve eğlencenin temel nedeninin tombala olduğunu ve eğlenceleriyle meşhur Beyoğlu’nun bile buradan geride kaldığını dile getirmiştir. Yakup Kadri, çocuklukların masum bir oyununun her yaştan ve sınıftan insanlarca büyük bir ciddiyetle oynanmasının sebebini iç sıkıntısı ile açıklamaktadır. Kumara olan düşkünlüğü de iç sıkıntısının bir neticesi olarak görmektedir.

Yakup Kadri, dünyanın en talihsiz insanları olan İstanbul halkının eğlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak nihayetinde kumar olan bir oyunla eğlenmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Devamını O’nun kaleminden alalım: “Zira, ilk bakışta o kadar sathî ve çocukça görünen bu eğlencenin arkasında kumar denilen beliyeye bütün fecaatiyle, bütün o tırmalayan pençesi, o ısırın ağzıyla sırtıyor ve bit-tâbi’, bu bahtsız memlekette daima olduğu gibi bu işte de tırmalananlar, ısırılanlar hep Müslümanlar oluyor. Müslüman parası bir takım ecnebî kumarhanecilerin kazdığı gizli oluklardan hep ecnebî kesesine ve ecnebî cebine akıyor. Bu para kışı halısız ve perdesiz odalarda kömürsüz geçiren ailelerin parası, bu para, midelerine haftalarca et ve sıcak yemek girmeyen fakr’üd-demli delikanlıların parası, bu para vazifesine gidebilmek için yağmur altında, çamur içinde her gün hiç olmazsa birkaç saat yol yürüyen maaşsız memurların parasıdır.”

Yakup Kadri, kazananların kumarhaneciler ve üçüncü şahıslar olduğunu belirttikten sonra insanların bu beladan kurtulmasının zorluğundan bahsetmiştir. Ona göre kumar; aşktan ve içkiden daha zordur. Yakup Kadri, bu sorunla mücadele edilmesinin zor olduğunu belirtmiştir. Ancak tüm zorluklara rağmen bazı çözüm önerileri sunmuştur. Eğer bu bela önlenemiyorsa, en azından bu iptiladan Müslümanların istifade etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Tombala düzenlenmesi için ecnebiye ihtiyaç olmadığını belirtmiş ve sıradan namuslu birisinin tombala düzenlemesinin daha yararlı olacağını iddia etmiştir. Ona göre bu tuzağa düşenlerin paralarının bir kısmı hiç olmazsa hayır hasenata gidecektir²².

Gazetelerde çarşaf çarşaf tombala ilanları verilirken bir iki ay içerisinde durum tersine dönmüş ve tombala yasaklanmaya başlanmıştır.

2. Beyaz Ruslar ve Tombala

Tombala için kritik dönemlerden biri I. Dünya Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan kargaşa durumudur. Savaşın ve yıkımın olduğu bir dönemde eğlencenin bir unsuru olarak tombala,

²⁰ “Mükemmel İnce Saz ve Tombola”, *Peyâm-ı Sabah*, 16 Mart 1337 (M. 16 Mart 1921), nr., 11250, s. 4.

²¹ “Tombola”, *Peyâm-ı Sabah*, 11 Mart 1337 (M. 11 Mart 1921), nr., 11245, s. 4.

²² Yakup Kadri, “Hafta Muhasebesi-Divan Yolu Dar Geliyor”, *İkdam*, 12 Mart 1337 (12 Mart 1921), nr., 8619, s. 2.

yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Tombalanın İstanbul'da yeniden neşv ü nema bulması Rusya'dan gelen Beyaz Ruslar²³ ile birlikte olmuştur.

Rusya'da 1917'deki Bolşevik İhtilali'nden sonra Çarlık güçleri ile Bolşevikler arasındaki mücadelede Çarlık yanlısı Beyaz Ruslar yenilgiye uğrayınca ülkeyi terk ederek İstanbul'a akın etmişlerdir²⁴. Çarlık yanlılarının Güney Rusya'dan tahliyesi sonucunda İstanbul'a gelmelerinin sebebi ulaşabilecekleri en yakın ve en güvenilir büyük merkezin burası olmasıdır²⁵. Ayrıca göçmenler, İstanbul'u Avrupa kentlerine ulaşmada sıçrama taşı olarak görmekteydiler²⁶. Rus mültecilerinin Türkiye'ye göçü ilk olarak 1918'de başlamıştır. İkinci göç dalgası 1919'da, üçüncü ve en büyük göç dalgası ise 1920 yılında olmuştur²⁷. Gelen mülteci sayısı ile ilgili 85.000-200.000 arasında değişen rakamlar verilmektedir²⁸.

Mülteciler arasında her sınıftan insanlar vardı. Ancak mültecilik herkesi eşitlemişti. Soylular, generaller, doktorlar kendilerini ekonomik dar boğazın içinde bulmuşlardı. Açlık ve sefalet tüm kesimleri derinden etkilemişti. Mülteciler hayata tutunmak için birçok iş kolunda çalışmaya başlamışlardı. Tabii iş bulabilirlerse²⁹. Zira 1921 yılında sadece İstanbul'da 30.000 işsiz Rus vardı³⁰.

İstanbul'daki Beyaz Rusları tanımlayan iki özellik vardı: çaresizlik ve iş bilirlilik³¹. İstanbul'un yeni misafirleri eğlenceden moda, giyimden makyaja, saç kesim şekline sanatsal etkinliklere, gece hayatından farklı oyun çeşitlerinin icra edilmesine kadar birçok alanda halk üzerinde önemli etkiler bırakmıştır.

²³ Bolşevik İhtilali'nden sonra Türkiye'ye iltica eden Ruslara "Beyaz Ruslar" denmesinin nedeni, bunların büyük çoğunluğunun iç savaş sırasında çarlık yanlısı Beyaz Ordu mensubu olmalarıydı. Jak Deleon, "Beyaz Ruslar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.2, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 177. "Bolşevik İhtilali'nden kaçarak İstanbul'a, diğer şehir ve ülkelere iltica eden Bolşevik aleyhtarı mültecilere Beyaz Ruslar veya bazen kısaca Beyazlar adı verilmiştir. Bu tabir Kızıkların bir karşıtı olarak da kullanılmıştır. Beyaz Rusların bugünkü Beyaz Rusya (Belarus) ve bu ülkede yaşayan Beyaz Ruslarla bir ilgisi yoktur. Mülteci Beyaz Rusların içinde çoğunlukla Ruslar olmakla beraber, birçok ırktan (Ruslar, Ukraynalılar, Rumlar, Tatarlar, Çerkezler, Türkmenler, Kalmuklar, Gürcüler, Ermeniler vs.) kişiler de vardı. Sonuçta Beyaz Rus tabiri siyasal bir tabirdir." Bülent Bakar, *Beyaz Ruslar Esir Şehrin Misafirleri*, Tarihiçi Kitabevi Yayınları, İstanbul 2015, s. XI. Ayrıca bk. Muammer Göçmen, "Mütareke Yıllarında Beyaz Rusların İstanbul'daki Sürgün Hayatları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 20, Isparta 2008/1, s. 199-216.

²⁴ Umut C. Karadoğan, "İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu'da Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu", <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1213-published.pdf>, s.136-139. (08.10.2017). Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 125.

²⁵ C. Clafflin Davis, "Toplumsal Örgütlenme", *İstanbul 1920*, Ed. Clarence Richard Johnson, M.A., Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul 2007, s.178.

²⁶ Umut C. Karadoğan, "İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu'da Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu", <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1213-published.pdf>, s. 140. Zafer Toprak, "Mütareke Döneminde İstanbul", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 6, Ana Basım A.Ş., İstanbul 1994, s. 21.

²⁷ Svetlana Uturgauri, "Beyaz Ruslar ve Kemalist Türkiye", 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, 10-15.09.2007, C.7, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 2012, s. 3249.

²⁸ Özdemir Kaptan, *Beyoğlu Kısa Geçmişi Argosu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s. 141-142. Tülay Alim Baran., "Mütareke Döneminde İstanbul'daki Rus Mültecilerin Yaşamı", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-64-65-66/mutareke-doneminde-istanbuldaki-rus-multecilerin-yasami>, (08.10.2017). Beyaz Ruslar ve diğer mülteciler ile ilgili istatistiki veriler farklılık arz etmektedir. Nisan 1921 itibarıyla Türk Hilal-i Ahmer Cemiyeti mülteci sayısını 50.000 Müslüman, 40.000 Rus ve 4.000 Rum ve Ermeni olarak tahmin etmekteydi. Ancak bu rakamlar tamamıyla tahmini rakamlardı. Bu konuda Cemiyetin elinde her hangi bir istatistiki veri yoktur. Amerikan Kızıl Haç'ına göre ise 65.000 dolayında mülteci bulunmaktaydı. Ortalama olarak İstanbul'da 65.000 Rus mülteci bulunmaktaydı. DAVIS, "Toplumsal Örgütlenme", s. 177-180. Uturgauri, agm, s. 3249.

²⁹ Paul Dumont, "Beyaz Yıllar", *İstanbul 1914-1923*, Haz. Stefanos Yerasimos, çev. Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 225.

³⁰ Bakar, *age*, s. 182.

³¹ Charles King, *Pera Palas'ta Gece Yarısı: Modern İstanbul'un Doğuşu*, çev. Ayşen Anadol, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, s. 103.

Mesleki ve kültürel hayata olumlu katkıları olan Rus mültecilerinin, geleneksel değerler ve ahlaki yaşam üzerindeki etkisi olumsuz olmuştur. Uyuşturucu, kumar ve fuhuş Rus mülteciler aracılığıyla İstanbul'da daha da yaygınlaşmıştır³².

Mütareke Dönemi'nde İstanbul'da kulüplerde, kahvehanelerde ve gazinolarda Rus mültecilerinin etkisiyle tombala oyununun oynanmasında aşırı bir artış olmuştur. Bunda İtilaf devletleri tarafından Rus mültecilere tombala oyununu icra edebilmeleri için ruhsat verilmesinin etkisi de olmuştur³³. Perişan bir şekilde Osmanlı Devleti'ne sığınan Rus mültecilerinin bir kısmı hayatlarını idame etmek için kahvehanelerde, gazinolarda tombala oyunu icra etmişlerdir. Bu dönemde tombala ilk olarak Arkadi Gazinosunda, Beyaz Ruslar tarafından oynatılmaya başlanmıştır³⁴. Tombala oynatma izni, İtilaf Devletleri tarafından Rus sığınmacılara münhasıran verilmiş bir ayrıcalık gibiydi. Ancak zamanla o kadar gelişmiştir ki dört başı mamur bir kumar aracına dönüşmüştür. Başlangıçta Osmanlı yöneticileri tarafından sığınmacıların idame-i iaşeleri için göz yumulan tombala, kısa bir zaman zarfında toplumsal zeminde önemli bir sorun haline gelmiştir³⁵.

Tombalaya halkın ilgisini çekmek için basında çeşitli ilanlar yayınlanmıştır. Oyunun pazarlanması noktasında bir nevi algı yönetimi yapılmış ve elde edilecek gelirlerin Rus mülteci çocukları için harcanacağı dile getirilmiştir. Şehrin farklı bölgelerinde kurulan barakalarda icra edilen tombalaya halkın teveccühü oldukça yüksek olmuştur. Çekilişlerde hediye olarak oyuncak, mücevher, piyano, bisiklet, otomobil, mefruşat gibi birçok eşya verilmekteydi. Çekilişlerin saatleri de ilanlarda verilmekteydi. Ayrıca bu çekilişlerin Rus kızların eliyle yapılacağı özellikle belirtilmekteydi³⁶.

İstanbul'da talih oyunları ve bunlardan biri olan tombalanın oynandığı kulüp sayısı 400'ü aşmaktaydı. Ve bu kulüpler İstanbul'un en muhafazakâr bölgelerine kadar yayılmıştı. Her gün ortalama olarak 12.000-15.000 bahişçi tombala oynamaktaydı. Kulüp sahiplerinin günlük kazançları 17.000 lirayı bulmaktaydı³⁷.

Tombalanın kontrolsüz bir şekilde İstanbul genelinde oynanması tedirginliğe neden olmuştur. Bu konuda tedirginliğin artmasının temel sebebi Beyoğlu'nda oynanan bu oyunun Müslümanların yoğun olarak bulunduğu Şehzadebaşı, Bayezid, Divan Yolu, Sirkeci gibi beldelerde de oynanmasıdır. Buralarda Rus kadınlarının kahvehanelere ve gazinolara rahat bir şekilde girmeleri ve tombala oynatmaları yönetim kademesini rahatsız etmiştir. Koşulların son derece zor olduğu bir dönemde kişilerin varını yoğunu tombalaya yatırması kabul edilecek bir durum değildi³⁸.

Rus kadınlarının bir kısmı, geçim sıkıntısının mültecilik ile birlikte zirve yaptığı bir dönemde hayata tutunmak için fiziki özelliklerini kullanmaktan geri kalmadılar. Bedenlerini tombalayı daha fazla oynattırmak için teşhir etmişlerdir. Tombalacı "Haraşo"lara³⁹ İstanbul erkeğinin ilgisi oldukça fazlaydı. İşgal yıllarında İstanbul'un hemen her kahvehanesine Rus kadınları dadanmış, müşterilerle tombala oynamışlardır. Divan Yolu'nda, Aksaray'da, Koca Mustafa Paşa'da kahveler tıklım tıklım dolmaktaydı. Kolları, göğüsleri açık, güler yüzlü, sarı

³² İlbeyi Özer, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, Truva Yayınları, İstanbul 2014, s. 67.

³³ BOA, BEO., Dosya No: 4679, Gömlek No: 350856. (H. 28.B.1339 / M. 07.04.1921).

³⁴ Necdet Sakaoğlu, Nuri Akbayar, *Binbir Gün Binbir Gece: Osmanlı'dan Günümüze İstanbul'da Eğlence Yaşamı*, Creative Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 255.

³⁵ BOA, DH.KMS., Dosya No: 60-1, Gömlek No: 61. (H. 29.C.1339 / M. 10.03.1921).

³⁶ Bakar, *age*, s. 216.

³⁷ Dumont, *agm*, s. 236-237. Bakar, *age*, s. 221.

³⁸ BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 53, Gömlek No: 13. (H. 05.Ş.1339 / M. 14.04.1921).

³⁹ İstanbulluların güzel Beyaz Rus kadınlarını tanımlamak için kullanmış oldukları bir tabirdir. İyi, güzel, hoş anlamlarına gelmektedir. Dumont, *agm*, s. 227.

saçlı, mavi gözlü Rus dilberlerini karşısında gören İstanbul erkeği, elinde avucunda ne varsa Haraşoların hatırına tombalaya yatırıyor⁴⁰. Gazete ilanlarında tombala çekilişlerinin Rus matmazeller tarafından yapıldığı özellikle vurgulanmaktaydı⁴¹. Bu durum halk arasında tepkilere neden olmuştur⁴².

3. Mütareke Dönemi'nde Tombala ve Tombalacılarla Mücadele

Tombala ile mücadele noktasında devlet kurumlarının ve işgalci güçlerin çekimser davranması sivil inisiyatiflerin gelişmesine neden olmuştur. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nın millileştirilmesinde önemli rolü olan Ahmet Hamdi Başar⁴³ "*Tombala ile Mücadele Cemiyeti'ni*" kurmuştur. Cemiyet kuruluş amacını ve nizamnamesini basın yoluyla kamuoyuna duyurmuştur. Cemiyetin kuruluş amacını; Müslüman mahallesine kadar nüfuz eden, milli serveti imha noktasına getiren ve ailelerin sefaletini hızlandıran tombalaya karşı halkı uyarmak ve onları aydınlatmak olarak deklare etmiştir. İlk icraat olarak da Cuma namazından sonra Fatih Cami'sinde halka açık toplantı yapılacağı belirtilmiştir.

Cemiyetin nizamnamesi altı maddeden oluşmaktadır. Nizamnamede cemiyetin kuruluş amacı ve işleyişi hakkında malumat bulunmaktadır. Tombala aleyhinde bulunan herkes, cemiyetin tabii üyesi olarak kabul edilmiştir. Cemiyete üyelik için cemiyetin çalışmalarına bilfiil katılma şartı vardı. Ayrıca cemiyete kaydolup ayda en az kırk para verme şartı bulunmaktaydı. Cemiyetin kongresi ayda bir defa toplanacaktı. İstisnai olarak ilk kongre, cemiyetin kuruluşundan on gün sonra toplanacaktı. Seçilen idare heyeti cemiyetin işleyişi ve diğer hususlar için karar alabilecekti. İstanbul'un farklı bölgelerinde kurulan heyetler, cemiyetin birer şubesi olarak kabul edilecekti. Tombalanın savuşturulduğu gün, cemiyet feshedilmiş sayılacaktı. Tüm malları ve paraları Hilal-ı Ahdar Cemiyeti'ne (Yeşilay), eğer bu cemiyet olmadığı takdirde hayır kurumlarına hibe edilecekti⁴⁴.

Derneğin üye sayısı 300-400 civarındaydı. Üyelerinin çoğu Darülfünun öğrencisiydi. Dernek, tombala aracılığıyla halkın soyulduğunu ve tombalanın sosyal huzursuzluğa neden olduğunu belirtmiştir. Dernek üyeleri farklı metotlar kullanarak tombalaya karşı farkındalık oluşturmaya çalışmışlardır. Mücadele noktasında bazen tehdit yoluna da başvurulmuştur. Kahvehanelere gidip tombalanın zararlarını anlatmışlardır. Tombala karşıtlarının farkındalık oluşturmak için vermiş oldukları mücadele ses getirmişti. Zira meşihat tarafından camilerde tombalanın caiz olmadığı yolunda vaaz verilmesini sağlamışlardı⁴⁵.

Artan baskılar karşısında "İleri" gazetesinde "*Tombala Dolabı Dönüyor*" başlıklı yazıda, Darü'l-Hükümetü'l-İslamiye'nin bu mesele hakkında müzakerede bulunduğu ve bir beyanname neşredeceği belirtilmiştir⁴⁶. Bu haberden üç gün sonra "Alemdar" gazetesinde

⁴⁰ Zafer Toprak, "Mütareke İstanbul'unda Rus Kadınlar 1920-1923", https://www.academia.edu/14388965/Mütareke_İstanbulunda_Rus_Kadınlar_1920-1923_s.7, (08.10.2017).

⁴¹ "Büyük Rus Tombolasi", *Peyam-ı Sabah*, 22 Mart 1337 (M. 22 Mart 1921), nr., 11256, s. 4. , "Büyük Rus Tombolasi", *Peyam-ı Sabah*, 23 Mart 1337 (M. 23 Mart 1921), nr., 11257, s. 4. , Bakar, age, s. 216.

⁴² BOA, BEO., Dosya No: 4679, Gömlek No: 350856. (H. 28.B.1339 / M. 07.04.1921).

⁴³ Ahmet Hamdi Başar (1897-1971) iktisatçı, yazar ve fikir adamı. Darülfünun Edebiyat Fakültesi coğrafya bölümünü bitirdi. Türk Ocağı ve Muallimler Cemiyeti gibi kuruluşlarda görev aldı. Mütareke yıllarında (1918-1922) Rus kadınların tombala oynatmalarına karşı Tombala ile Mücadele Derneği'ni kurdu. Gayrimüslim ağırlıklı İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasına karşı Milli Türk Ticaret Birliğini kurarak odanın millileştirilmesini sağlamıştır. "Başar, Ahmet Hamdi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994, s. 76. Tülay Alim Baran, "Mütareke Döneminde İstanbul'daki Rus Mültecilerin Yaşamı", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-64-65-66/mutareke-doneminde-istanbuldaki-rus-multeicilerin-yasami>, (15.10.2017).

⁴⁴ "Tombala Mücadelesi", *Vakit*, 14 Receb 1339 (24 Mart 1921), nr., 1181, s. 3.

⁴⁵ TOPRAK, Zafer., "Mütareke İstanbul'unda Rus Kadınlar 1920-1923", s. 7, (08.10.2017).

⁴⁶ "Tombola Dolabı Dönüyor", *İleri*, H. 15 Receb 1339 (M. 25 Mart 1921), nr., 1134, s. 2.

“*Tombolanın Men’i*” adlı bir yazı çıkmıştır. Bu yazıda İstanbul Bidayet Mahkemesi müdde-i umumiliğinin bir tespitine yer verilmiştir. Burada tombalanın kumar halinde umumileştiği ve bundan sonra bu oyunu icra edenler hakkında dava açılacağı belirtilmiştir. Ayrıca polis müdürlüğüne tahkikat icrası için tebliğde bulunduğu ifade edilmiştir⁴⁷. Aynı tarihte yayınlanan İkdâm gazetesinde tombalacılarla mücadele kararı verilmesi memnuniyetle karşılanmıştır⁴⁸.

Dinen ve hukuken kumar olarak değerlendirilen tombala oyununa, İtilaf devletlerince ruhsat verilmesi üzerine artan kamuoyu baskısı karşısında Osmanlı yönetimi de harekete geçmiştir. Şeyhülislamlık makamı, tombala denilen oyunun kumar olduğunu ve bir an evvel yasaklanmasını istemiştir⁴⁹.

İtilaf Devletleri’nin Beyaz Rusları bir nevi koruması ve kollaması, tombalacılarla mücadelede ve kanunların tatbiki konusunda Osmanlı kolluk kuvvetlerini ve adli makamlarını zor durumda bırakmıştır. Adli makamlar, ahlaken ve madden zararları olan bu oyunun izale edilmesi için Meclis-i Vükela’dan gerekli adımların atılmasını istemiştir. Meclis-i Vükela bunun üzerine bazı kararlar almıştır. Alınan kararlara göre İtilaf Devletlerinin memnu’ olan tombalaya izin vermemesi gerektiği ifade edilmiştir. Eğer bu gerçekleştirilemiyorsa en azından İslam mahallelerinde bu oyunun oynanmasına izin verilmemesi istenmiştir. İtilaf Devletleri nezdinde yasağın uygulanabilmesi için girişimlerde bulunulması kararlaştırılmıştır⁵⁰.

Hükümetin harekete geçmesinde sosyal maliyetin ağırlaşması da etkili olmuştur. Yakup Kadri’nin aktarmış olduğu trajik bir olay bunun en iyi göstergesidir. Yakup Kadri, “*Tombala Kurbanı*” alt başlığıyla kaleme aldığı yazısında on yedi yaşındaki bir gencin intiharını gündemine almıştır. İntihar eden kişinin yakınlarından birisinin iddiasına göre intiharın sebebi tombaladır. Bu alışkanlık günden güne genci zehirli bir sarmaşık gibi sarmış ve elde avuçta ne varsa alıp götürmüştür. Bazıları ise işin başka bir yönüne dikkat çekmişlerdir. Yakup Kadri, durumu şöyle anlatmaktadır: “*Tombala oyunu denilen o kirli o mukâvva parçasının arkasında sarı saçlı bir Moskof güzelinin mütebessim çehresi saklı imiş. Zavallı çocuk bende senin bu mütebessim çehre için öldüğüne inanmak isterim, aşk denilen derin ve tatlı ibtila, senin on yedi yaşına kumar denilen o sathı, adi ve maddi ihtirâsdan daha ziyâde yakıştır.*” Yakup Kadri, aşktan dolayı gerçekleşmiş olan bir intihar olayını tolere ederken aksi bir durumu yani tombaladan kaynaklanan bir intihar vakasını gülünç ve tuhaf bulmaktadır. Böyle bir olay karşısında insanın ya güleceğini ya da kızacağını belirtip kesinlikle ağlamayacağını ifade etmiştir⁵¹.

Görüldüğü üzere savaş ve göç koşulları Mütareke Dönemi’nde sosyal ve ahlaki hayatı zedelemiş, suç unsurlarının artmasına neden olmuştur. İstanbul Hükümeti, tombalanın önlenmesinde etkili bir mücadele gösteremeyince sivil inisiyatifler devreye girmiştir. İstanbul

⁴⁷ “Müdde-i umûmiliğin tesbiti. İstanbul cihetinde taammüm eden tombolanın halkın zararını müceb ve kumar halinde taammüm eylemekte olduğu İstanbul Bidayet müdde-i umûmiliğince nâzâr-ı dikkate alınarak bu kâbil müessesât sahipleri hakkında hukuk-ı umûmiye nâmına ikâme-i dava edilmek üzere haklarında tahkikât-ı evveliyeye icrâsı lüzûmu polis müdüriyetine tebliğ olunmuştur.” “*Tombolanın Men’i*”, *Alemdar*, R. 28 Mart 1337 (M. 28 Mart 1921), nr., 891-3091, s. 4. Müdde-i umumilik, bugünkü savcılık makamının Osmanlı Devleti’ndeki karşılığıdır.

⁴⁸ “Bidâyet müdde-i umûmiliği ta’kibât-ı kanuniye yapacak. Bir takım kahve ve kiraathane müstecirlerinin tombola oynatmak sûretiyle halkı ısrâr etmekte olduğu İstanbul Bidâyet müdde-i umûmiliğinin nâzâr-ı dikkatini celb etmiş olduğundan bunun men’iyle mütecâsirlere hakkında hukuk-ı umûmiye nâmına ta’kibât-ı kanûniye ifâsı husûsunda polis müdüriyet-i umûmiyesine bir müzekkere tasfîr eylediği kemâl-i memnuniyetle haber alınmıştır.” “*Tombalacılar Aleyhinde*”, *İkdâm*, R. 28 Mart 1337 (M. 28 Mart 1921), nr., 8635, s. 4.

⁴⁹ BOA, DH.EUM.AYŞ., Dosya No: 53, Gömlek No: 13. (H. 05.Ş.1339 / M. 14.04.1921).

⁵⁰ BOA, MV., Dosya No: 221, Gömlek No: 102. (H. 27.B.1339/M. 06.04.1921).

⁵¹ Yakup Kadri, “Hafta Muhasebesi-Tombala Kurbanı”, *İkdâm*, 26 Mart 1337 (26 Mart 1921), nr., 8633, s. 2.

Hükümeti üzerinde artan kamuoyu baskısı Hükümeti, İtilaf devletleri nezdinde çözüm arayışına sevk etmiştir.

Hükümetin yapmış olduğu girişimler ve kamuoyu baskısı Nisan 1921'de tombalanın yasaklanmasını sağlamıştır. İstanbul'da müttefik devletler zabıta komisyonunca yayınlanan bir bildiriye kahvehanelerde tombala oyununun yasaklandığı ilan edilmiştir⁵².

Sonuç

Osmanlı ülkesinde 19. yüzyılın ortalarından itibaren tombalanın varlığı daha görünür hale gelmiştir. Gayrimüslimler üzerinden başlayan bu eğlence sektörü zamanla Müslümanlar arasında da yayılmıştır. Kamu otoritesi tombala ili ilgili ikircikli bir tutum sergilemiştir. Bu tutumunun yanı sıra ülke sathında genellik ilkesine aykırı bir politika takip etmiştir. Beyoğlu'nda serbest bırakılırken Selanik'te yasaklanabilmekteydi. Oynanmasına izin verilen tombala bazen kumar olduğu gerekçesiyle yasaklanmıştır.

Zaman ve zemine bağlı olarak ortaya çıkan şartlar, tombalanın seyrini doğrudan etkilemiştir. Eğlence ve oyun olarak görülen tombala, bu belirtilen hususlara ilaveten mal (para ve diğer maddi unsurlar) getirisi olan bir meşgale olarak da görülmüştür. Bu oyunu oynatanlar arasında gerçek kişiler olduğu gibi tüzel yapıya sahip olan kurumlar da vardı. Hayır kurumları zaman zaman tombalayla önemli bir finansa kaynağı olarak görmüşlerdir. Oyunu oynatanların farklılaşması devlet erkinin de tombalaya karşı tutumunda değişikliklere neden olmuştur.

Savaş dönemleri iktisadi kaygıların ve geçim derdinin zirve yaptığı dönemlerdir. Birinci Dünya Savaşı da iktisadi anlamda halkın kıtlık ile karşı karşıya gelmesi demektir. Buna ilaveten Rusya'daki iç savaştan kaçan Beyaz Rusların Osmanlı ülkesine sığınması iktisadi durumu daha da vahim hale getirmiştir. Beyaz Ruslar, Mütareke Dönemi'nde İstanbul'daki yönetim zafiyetinden de yararlanarak tombalayla yeniden yaygınlaştırmışlardır. Tombalanın Nisan 1921'de yasaklanması üzerine bu oyun gizli bir şekilde oynanmaya başlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Bâb-ı Âlî Evrak Odası Evrakı (BOA, BEO)

4678/350804, 4679/ 350856.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemî Evrakı (BOA, DH.EUM.AYŞ)

53/13.

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (BOA, DH.İ.UM)

11-4/6-66.

Dâhiliye Nezâreti Dahiliye Kalem-i Mahsus Evrakı (BOA, DH.KMS)

60-1/61.

Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemî Evrakı (BOA, DH.MKT)

⁵² Feyza Kurnaz Şahin, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Harp Malûllerinin Sosyo-Ekonomik ve Sağlık Durumları (1877-1939)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2012, s. 302.

1599/88, 1605/59, 1699/34, 1714/75, 1774/122, 1778/69.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (BOA, HR.TO)

450/44.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (BOA, MV)

221/102.

Şura-yı Devlet Evrakı (BOA, ŞD)

2553/20, 2969/51, 2971/1.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı Belgeleri (BOA, Y.MTV)

56/55.

Gazeteler

Alemdar

İkdam

İleri

Peyâm-ı Sabah

Vakit

Kaynak ve Araştırma Eserleri

Ana Britannica, *Bingo Maddesi*, C. 4, Ana Yayıncılık, 1986, s. 177-178.

BAKAR, Bülent, *Beyaz Ruslar Esir Şehrin Misafirleri*, Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul 2015.

BARAN, Tülay Alim, “Mütareke Döneminde İstanbul’daki Rus Mültecilerin Yaşamı”, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-64-65-66/mutareke-doneminde-istanbuldaki-rus-multecilerin-yasami>, (15.10.2017).

“Başar, Ahmet Hamdi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 76.

BULUT, Fatma, *I. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir’de Eğlence Kültürü ve Toplumsal Yaşama Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2010.

CRISS, Bilge, *İşgal Altında İstanbul*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

DAVIS, C. Claflin “Toplumsal Örgütlenme”, *İstanbul 1920*, Ed. Clarence Richard Johnson, M.A., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 2007.

DELEON, Jak, “Beyaz Ruslar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.2, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 177-179.

DUMONT, Paul, “Beyaz Yıllar”, *İstanbul 1914-1923*, Haz. Stefanos Yerasimos, çev. Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 215-239.

GÖÇMEN, Muammer, “Mütareke Yıllarında Beyaz Rusların İstanbul’daki Sürgün Hayatları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 20, Isparta 2008/1, s. 199-216.

- KAPTAN, Özdemir, *Beyoğlu Kısa Geçmişi Argosu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- KARADOĞAN, Umut C., “İşgal Döneminde İstanbul ve Gelibolu’da Bolşevik Aleyhtarı Wrangel Ordusu”, <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1213-published.pdf>, s.136-139. (08.10.2017).
- KING, Charles, *Pera Palas'ta Gece Yarısı: Modern İstanbul'un Doğuşu*, çev. Ayşen Anadol, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016.
- ÖZER, İlbeyi, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda*, Truva Yayınları, İstanbul 2014.
- SAKAOĞLU, Necdet, AKBAYAR, Nuri, *Binbir Gün Binbir Gece: Osmanlı'dan Günümüze İstanbul'da Eğlence Yaşamı*, Creative Yayıncılık, İstanbul 1999.
- ŞAHİN, Feyza Kurnaz, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Harp Malûllerinin Sosyo-Ekonomik ve Sağlık Durumları (1877-1939)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2012.
- TOPRAK, Zafer, “Mütareke Döneminde İstanbul”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 6, Ana Basım A.Ş., İstanbul 1994. s. 19-23.
- TOPRAK, Zafer, “Mütareke İstanbul’unda Rus Kadınlar 1920-1923”, https://www.academia.edu/14388965/Mütareke_İstanbulunda_Rus_Kadınlar_1920-1923, (08.10.2017).
- UTURGAURI, Svetlana, “Beyaz Ruslar ve Kemalist Türkiye”, 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, 10-15.09.2007, C.7, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 2012, s. 3249-3252.
- ZAT, Vefa, “Gazino”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 379-380.